

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXII.

Fasc. 18.

SZONDI ILDIKÓ-KOVÁCS PÉTER-IDOVKA BETTINA

A családok helyzete Szeged város lakótelepein

SZEGED
2002

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum
Universitatis Szegediensis

ELEMÉR BALOGH, LÁSZLÓ BODNÁR, JÓZSEF HAJDÚ, ÉVA JAKAB,
JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS MARTONYI,
FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY, BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY,
IMRE SZABÓ, LAJOS TÓTH, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BALOGH ELEMÉR, BODNÁR LÁSZLÓ, HAJDÚ JÓZSEF, JAKAB ÉVA,
KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS, MARTONYI JÁNOS,
NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF,
SZABÓ IMRE, TÓTH LAJOS, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324-6523 Acta Univ.
ISSN 0563-0606 Acta Jur.

Jelen munka Szegeden 1999–2000-ben egy 653 fős mintán elvégzett reprezentatív mintavétel néhány eredményéről számol be. A felmérés anyagi háttérét az Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA)¹ támogatása biztosította.

A felmérés célja volt megvizsgálni Szeged három lakótelepének jelenlegi helyzetét, az elmúlt három évtized változásait a Konrád – Szelényi szerzőpáros² 1969-ben közölt adataihoz képest, a városmagot körbefonó új, tömegszerűen beépített városrészekben e tárgykörben végzett vizsgálódásai eredményéhez képest, valamint a kontrollcsoport, a lakótelep mellett húzódó kertváros, Fodor-kert mai adataihoz képest.

A vizsgálattal bizonyítani szerettük volna, hogy van-e kimutatható befolyása a lakótelepnek a lakók szociális és demográfiai helyzetére a kertvárosokkal szemben, és igaz-e az a feltevés, hogy a lakótelepekről megindult kiáramlás a slumosodás és az ahhoz vezető okok miatt.

A vizsgálataink adatai nem igazolták ezeket az előzetes feltevéseket. A kertváros demográfiai, szociális adatai természetesen kedvezőbbek a lakótelepieknél, de egyáltalán nem tekinthető a különbség olyan meghatározónak, mint az a közvéleményben nyomon követhető.

A lakótelepekről való tömeges menekülés sem igazolható adataink alapján. Az ott élők alkalmazkodtak a telep adottságaihoz, humanizálták körülményeiket és mivel a továbblépés lehetősége az ott élők számára nem biztosított, így nem is tervezhetik a lakótelepekről való gyors elmozdulást.

A lakótelepek presztízse esetében is csalóak a mai hétköznapi sztereotípiák. A Konrád-Szelényi vizsgálat idején a lakótelepek megítélése kedvező volt, az odaköltözés a továbblépés nagy lehetőségét jelentette a fiatal családok számára. A lakótelep mai társadalmi összetétele sem ítélné meg kedvezőtlennek, presztízsz szakmák képviselői is szép számmal előfordulnak a lakótelepi családok között.

Jelen tanulmányunk a családok helyzetéről készült adatfeldolgozás eredményeit emeli ki a reprezentatív vizsgálat témái közül.

Mintaválasztás

Kutatásunkban Szeged három jól elkülöníthető – és hipotéziseink szerint jellegzetesen különbségeket mutató – lakóövezetét: két lakótelepet (Makkosháza és Odessza), valamint egy kertvárosi övezetet (Fodor-kert) vizsgáltuk.

A lakóövezetek kiválasztása lehetővé teszi, hogy két különböző jellegű lakótelepi övezetet: egy régebbit (Odessza) és egy újabbat (Makkosháza) össze tudjunk hasonlítani, a lakótelepek és a kertvárosi övezet összehasonlítását pedig megkönnyíti, hogy Fodor-kert a Makkosháza lakótelep közvetlen szomszédságában helyezkedik el.

¹ OTKA T26042 nyilvántartási szám.

² SZELÉNYI IVÁN – KONRÁD GYÖRGY: *Az új lakótelepek szociológiai problémái*. Akadémiai kiadó, Bp. 1969.

A mintaválasztás alapját a helyi népesség-nyilvántartó gyakorlatilag naprakész adatbázisa szolgáltatta, a vizsgálati egységeket a háztartások képezték, így a lakott és bejelentett lakások aktuális listáját használtuk fel.

A teljes sokaság létszáma területenként:

Makkosháza: 3271 lakás,
Odessza: 2842 lakás,
Fodor-kert: 378 lakás.

Tekintettel a jelentős létszámbeli eltérésekre és a rendelkezésre álló kérdezőbiztosi kapacitásra, úgy döntöttünk, hogy a két lakótelepről 9 %-os, Fodor-kertből pedig – annak érdekében, hogy önálló csoportként is statisztikailag értékelhető eredményeket kapjunk – 25 %-os mintát veszünk.

A mintavételezés a lakások utca és házszám szerint rendezett listájáról véletlen kezdőpontú szisztematikus kiválasztással történt, a lakótelepeken minden 11-ik, Fodor-kertben pedig minden negyedik háztartás került a mintába.

Lakótelepeken a 11-es periódus kizárta azt a hibaforrást, hogy esetleges periodikus ismétlődések miatt bizonyos típusú lakások aránytalanul kerüljenek a mintába. A kertvárosban ilyen veszélyforrás nem volt.

Pótcímek (legközelebbi szomszéd) alkalmazásával végül a következő mintanagyságot tudtuk elérni:

Makkosháza: 306 lakás,
Odessza: 260 lakás,
Fodor-kert: 87 lakás.

A minta a háztartások területi eloszlására nézve lakóövezetenként reprezentatívnak tekinthető. A kertvárosot kontrollcsoportnak használtuk. Mivel célunk csupán a három lakóövezet összehasonlítása volt, nem jelentett problémát, hogy a mintavételi arány nem azonos a lakótelepeken és a kertvárosi övezetben. Ugyancsak a fenti megfontolások miatt nem volt szükség az adatok súlyozására.

Az adatfelvétel időpontja: 2000. év tavasza.

Egy mai lakótelepi család Szegeden

Megpróbálunk városrészenként egy-egy tipikus családot felállítani. Ahol külön nem említjük a három városrészt, ott megegyeznek az átlagos értékek. Megpróbálunk következtetni a családok „átlagos” havi jövedelmére is. Egyfajta elutasítástól tartva, az utóbbi felvetés nem szerepelt kérdésként a kérdőívben. (Természetesen számolnunk kell azzal, hogy a szegényebb családok a tényleges kiadásoknál nagyobb, a tehetősebbek pedig kisebb összeget adtak meg, így az adatok torzíthatnak.)

A családaya és a családapa kitétel helyett a családfenntartó nő, és a családfenntartó férfi megjelölést használjuk. Ezt a kétkeresős családok felállása miatt tesszük, hiszen mind a nők, mind a férfiak egyenlő arányban veszik ki részüket a családok ellátásában. A lekérdezéskor a kérdezés alanyai mindig úgy értelmezték, hogy mind az anyát, mind az apát családfenntartónak tekintették a válaszokban, a többi családtagot pedig a nem családfenntartó³ elnevezéssel illetjük.

³ A nem családfenntartókra vonatkozó adatok tartalmazzák a gyerekek adatait is.

A vizsgált városrészekben a házaspárok átlagosan 20 éve kötöttek házasságot. Fodor-kertben viszont ennél több, átlagosan 22 éve kötöttek házasságot az emberek, valószínűleg azért, mert e lakások önerőből épültek, melyet némi takarékoság előzött meg. A két lakótelepen, Odesszán és Makkosházán a házaspárok átlagosan 20 illetve 21 éve kötöttek házasságot.

A férjek, illetve a felségek többsége is többnyire első házasságában él. A férfiak átlagosan 24 éves korukban nősültek meg először. Ez az életkor Odessza kivételével minden városrészre igaz, ott ugyanis átlagosan 25 évesek voltak a férfiak első házasságkötésükkor. A nők átlagosan 22 évesen mentek először férjhez.

A házaspároknak átlagosan 1–2 gyereke van. Az első gyereket a legtöbben házasságuk második évében vállalták. A háztartásokban általában 1 gyermek lakik. Megjegyzendő, hogy azon a családok, ahol nincs gyerek vagy legalább három gyerek van, a lakásukat úgy ítélték meg, hogy gyermek nevelésre kevésbé alkalmas, míg az egy-gyermekes családok a lakásukat gyermeknevelésre alkalmasnak ítélték meg.

Mind a családfenntartó férfiak, mind a nők nagy része 30–61 év közti korú.

A családfenntartó férfiak átlag életkora Odesszán 44,5 év, Makkosházán 43 év, Fodor-kertben 45 év, míg a vizsgált városrészekben együttesen átlagosan 44 év.

A családfenntartó nők átlag életkora Odesszán 44 év, Makkosházán, Fodor-kertben 42–42 év, míg a vizsgált városrészekben együttesen átlagosan 43 év.

A vizsgált városrészekben a családfenntartók korösszetételéhez képest eltérést mutat. Míg Csongrád megye esetén a férfiak 58 %-a, a nők 58,5 %-a 29–62 év közötti, addig nálunk férfiak 77 %-a, a nők 70 %-a tartozik ebbe a korosztályba. A megyében 62 év feletti a férfiak: 19,5 %-a ; a nők: 21,5 %-a, nálunk pedig a férfiak 13,25 %-a, a nők 12 %-a.

A családfenntartó férfiak kor szerinti megoszlása

Kor	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
19–29	23	23	3	49
30–61	97	146	41	284
62–	16	14	6	36

A családfenntartó nők kor szerinti megoszlása

Kor	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
19–29	36	34	6	76
30–61	99	155	40	294
62–	27	17	5	49

A nem családfők kor szerinti megoszlása

Kor	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
6–29	45	57	18	120
30–61	4	3	4	11
62–	2	6	2	10

A legfrissebb népszámlálás adatai a megyére nézvést sok hasonlóságot jeleznek mért adatainkkal: az utóbbi 11 évben nem változott jelentősebben a lakások megoszlása a lakók korösszetétele szerint. A lakások legnagyobb részében (37 százalékában) klasszikus család, azaz szülők és gyerekek laknak együtt, az ezt követő második nagy csoportban – az összes lakás egynegyedében – csak idősek, 14 százalékában csak középkorúak élnek. A több generációs együttélés továbbra sem jellemző, a lakások alig több mint a 6 százalékában laknak együtt fiatalok, közép- és időskorúak.

Ez a vizsgált városrészekben kapcsolatban áll a lakások szűkös méretével is, ugyanis a családok 8,2 %-a kertes családi házban, 5,3 %-a társasházban, 49 %-a maximum ötszintes lakótelepi lakásban, 37,5 %-a ennél magasabb lakótelepi lakásban él. E lakástípusok átlagos alapterülete elmarad az országos átlagtól: társasház esetén 65 m², maximum ötszintes lakótelepi lakás esetén 56 m², ennél magasabb lakótelepi lakás esetén 53 m². A kertes családi házak átlagos 114 m² alapterülete az országos átlag felett van. Ebből adódóan az egygyermekes családok 62,2 %-ában, a kétgyermekes családok 39,6 %-ában van minden gyereknek önálló szobája.

Az országoshoz hasonlóan Csongrád megyében a lakások túlnyomó többségében – 95 százalékában – egy háztartás él. A két háztartás által lakott lakások aránya nem érte el a 4 százalékot, a három vagy több háztartás által lakottaké pedig az egy százalékot.

A megyében a háztartások 99,9 százaléka lakásban él a megyében, és „csak” 105 háztartás lakik olyan ún. egyéb lakóegységben, amely nem felel meg a lakás kritériumainak. Ezeknek a háztartásoknak a kétharmada egy személyből áll.⁴

Mindhárom vizsgált területünkön a családfenntartók nagy része középfokú végzettséggel rendelkezik. A legfeljebb 8 osztállyal rendelkezők aránya kicsi. Felsőfokú végzettséggel a családfenntartó férfiak 32 %-a, a családfenntartó nők 30 %-a rendelkezik. Nők esetében Makkosházán a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya elmarad a vizsgált városrészekben mért együttes átlagtól (25 %).

A családfenntartó férfiak iskolai végzettsége

Iskolázottság	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összesen
8 oszt. kevesebb v. 8 általános	6	22	3	31
szakmunkás, érettségi v. érettségi+szak	113	131	42	286
főiskola vagy egyetem	56	74	24	154

A családfenntartó nők iskolai végzettsége

Iskolázottság	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összesen
8 oszt. kevesebb v. 8 általános	20	22	5	47
Szakmunkás, érettségi v. érettségi+szak	115	173	45	333
Főiskola vagy egyetem	73	67	22	162

⁴ KSH: Csongrád megyei Igazgatóság Időszaki jelentések 2002. augusztus.

A nem családfenntartók iskolai végzettsége

Iskolázottság	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összesen
8 oszt. kevesebb v. 8 általános	13	26	4	43
Szaktanácsos, érettségis, érettségis+tanár	56	43	13	112
egyetem, főiskola	17	9	9	26

A férfiak napi átlagos munkaideje 8 óra, a nőké 7 óra. Fodor-kerten a férfiak körében magas a 9–11 órát dolgozók aránya.

A családfenntartó férfiak napi munkaideje (órában)

Napi munkaidő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0	21	7	5	33
2–7	5	6	3	14
8	88	117	21	226
9–11	36	50	20	106
12–	13	16	5	34

A családfenntartó nők napi munkaideje (órában)

Napi munkaidő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0	24	17	7	48
2–7	16	32	9	57
8	117	136	37	290
9–11	16	27	9	52
12–	6	6	2	14

A nem családfenntartók napi munkaideje (órában)

Napi munkaidő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0	59	53	3	115
2–7	3	6	1	10
8	14	34	12	60
9–11	6	2	4	12
12–	6	6	2	14

A férfiak és a nők nagy része nem folytat otthoni pénzkereső tevékenységet, azaz otthon továbbra is megmaradt privát szférának.

A férfiak otthoni pénzkereső tevékenységet folytatnak-e?

	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
Nem	110	96	51	257
Igen	26	27	10	63

A családfenntartó nők otthoni pénzkereső tevékenységet folytatnak-e?

	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
Nem	127	116	55	298
Igen	24	26	11	61

A családfenntartók napi időmérlege

Kíváncsiak voltunk a családfenntartók napi időbeosztására, valamint arra, hogy a munka mellett mire és mennyi idő jut.

1/a) A férfiak házimunkával töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0-1	115	107	43	265
1-4	52	59	19	130
4-9	3	6	1	10

1/b) A nők házimunkával töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0-3	138	149	36	323
3-7	55	91	27	173
7-13	13	19	4	36

A férfiak egy óránál hosszabb ideig nem végeznek házimunkát, de a nőkre nagyobb százalékban jellemző az, hogy naponta 0-3 óra közti időt töltenek el házimunkával. A férfiak 1-2 %-a 4 órát vagy annál több időt tölt az otthoni munkával. Nőknél ennél magas arányban figyelhető meg a 3-7 óra hosszúságú elfoglaltság. Az adatokból kitűnik, hogy a házimunka döntő részét a nők végzik.

2/a) A férfiak tévénézéssel töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0-2	89	96	35	220
2-5	90	103	26	219
5-10	13	11	2	26

2/b) A nők tévénézéssel töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0-2	126	154	43	323
2-5	78	86	16	180
5-8	11	13	7	31

A férfiak tévénézéssel töltött ideje egy nap átlagban 2-5 óra, míg a nőknél ez az idő alacsonyabb: 0-2 óra.

3/a) A férfiak kikapcsolódással töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0-3	153	162	59	374
3-8	19	30	7	56
8-16	3	1	2	6

3/b) A nők kikapcsolódással töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0-2	158	168	48	374
2-5	38	54	17	109
5-12	8	10	0	18

Mindhárom területen a férfiaknál és nőknél is a pihenéssel töltött idő átlagban nem haladja meg a 0-2 órát, de a legkevésbé az 5-12 órás intervallum a jellemző.

4/a) A férfiak tanulással töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0-2	123	109	54	286
2-4	5	8	1	14
4-9	2	0	1	3

4/b) A nők tanulással töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0–2	140	138	51	329
2–4	8	6	1	15
4–10	2	1	0	3

Jellemzően a napi tanulási idő mindkét nemnél nem haladja meg a 0–2 órás intervallumot, az ennél hosszabb idő nem gyakori egyiknél sem.

5/a) A férfiak egyéb szabadidős tevékenységgel töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0–2	105	108	55	268
2–5,5	18	17	9	44
5,5–10	9	6	1	16

5/b) A nők egyéb szabadidős tevékenységgel töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0–2	213	211	97	521
3–7	34	24	9	67
8–16	4	6	1	11

Az adatok mindhárom területen hasonlóak: a férfiak és a nők szabadidős tevékenységgel eltöltött ideje nem haladja meg a 2 órát. Az arány a leggyakoribb 0–2 órás intervallumon, mindkét nemnél.

6/a) A férfiak alvással töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
0–6	42	47	20	109
6–10	148	164	43	355
10–13	4	4	5	13

6/b) A nők alvással töltött ideje (órában)

Idő	Odessza	Makkosháza	Fodor-kert	Összes
3–7	89	128	32	249
7–10	120	127	64	311
10–13	1	4	2	7

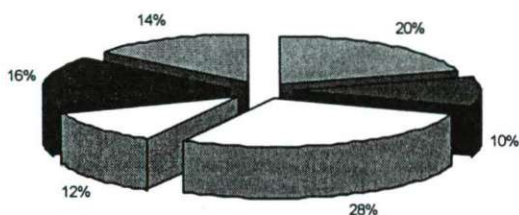
A nőknél gyakoribb előfordulása van a 3–7 óra alvással töltött időnek, de mindkettőnél a 7–10 órás alvási intervallum a jellemző, a többi elenyésző.

Összefoglalva: a felmérés adatai nem mutatnak nagy eltérést a három városrészben, és a nemek közt sincs erőteljesebb aránykülönbség.

Egyéb tevékenységek

Következtetéseket nem vonhatunk le a rendkívül kevés válasz miatt. (Valószínűleg, nem véletlen, hogy a szabadidős tevékenységekre vonatkozó kérdésekre ilyen nagy számban nem válaszoltak a megkérdezettek.) Csak az érdekesség és a „negatív” adat-szolgáltatás tükröztetése miatt közöljük az adatokat.

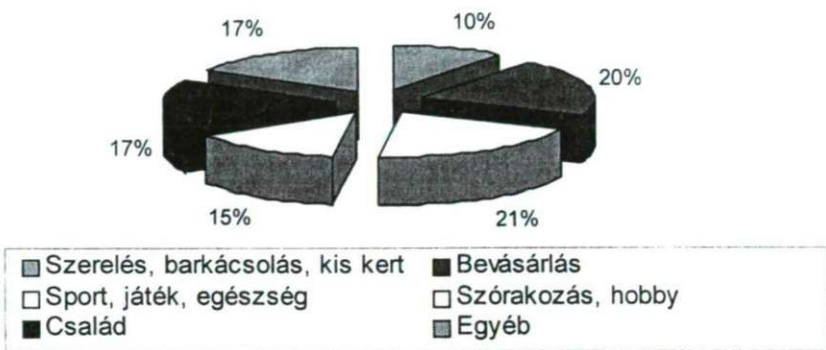
Válaszadók arányában a férfi családfők szabadidős tevékenységének megoszlása

■ Szerelés, barkácsolás, kis kert	■ Bevásárlás
□ Sport, játék, egészség	□ Szórakozás, hobby
■ Család	■ Egyéb

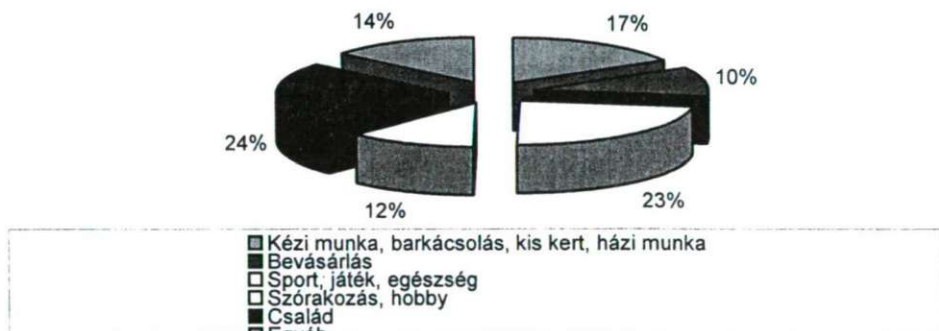
A férfi családfők munkán kívüli elsődleges tevékenységként főleg a sportot részesítik előnyben, a családjukkal töltött idővel szemben. A válaszadók szívesebben szerelnek, barkácsolnak, mint bevásárolnak.

Válaszadók arányában a férfi családfők egyéb szabadidős tevékenységének megoszlása

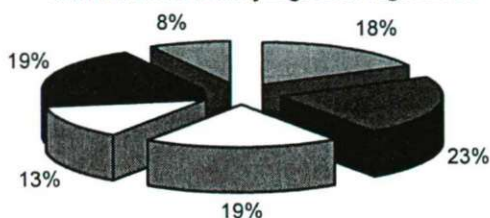
A válaszadó férfi családfők munkán kívüli másodlagos egyéb tevékenységeik közül még mindig a sportot üzik legszívesebben, de már sokan járnak bevásárolni is. Aktív szórakozásra, hobbjuk gyakorlására fordítanak a legkevesebben időt, másodlagos egyéb tevékenység formájában.

Válaszadók arányában a női családfenntartók szabadidős tevékenységének megoszlása

A válaszadó női családfők munka melletti legfontosabb elsődleges tevékenységnek a családjukkal töltött időt tartják, de a sport, és a játék mellett is közel ilyen arányban voksolnak. A legkevesebben a bevásárlást részesítik előnyben.

Válaszadók arányában a női családfenntartók szabadidős tevékenységének megoszlása

■ Kézi munka, barkácsolás, kis kert, házi munka	■ Bevásárlás
□ Sport, játék, egészség	□ Szórakozás, hobby
■ Család	■ Egyéb

Munkán kívüli másodlagos tevékenységeik közül a válaszadó női családfők legtöbbször a bevásárlást tartja a legfontosabbnak. A családdal töltött időt, és a sportot ugyanannyi válaszadó emelte ki, de alig kevesebben választották a ház körüli teendőket.

A családok hetente átlagosan háromszor reggeliznek, kétszer ebédelnek, és ötször vacsoráznak együtt. Mindhárom városrészben a heti 2–2 együtt reggelizés, ebédelés és 7 együtt vacsorázás, a leggyakoribb. Együtt reggelizés tekintetében a két lakótelepen magas azon családok száma, ahol vagy a hét mindennapján, vagy egy napján sem reggeliznek együtt.

Legfontosabb tételek a család havi „átlagos” kiadásában (Ft)

Kiadási tételek	Odessa		Makkosháza		Fodor-kert		Főátlag
Élelmiszer	19727	30%	21011	27%	21877	26%	20624
Rezsi (telefon nélkül)	15973	23%	18575	24%	18775	23%	17558
Telefon	4817	7%	5405	7%	6793	8%	5362
Törlesztések	3289	5%	2808	4%	2111	2%	2910
Autó/benzin	3986	6%	4706	6%	7725	9%	4807
Iskoláztatás, óvoda, bölcsőde	2604	4%	4297	6%	8143	9%	4113
Ruha	5517	8%	6846	9%	7650	9%	6432
Bérlet, helyi tömegközlekedés	1957	3%	2669	3%	1992	2%	2300
Szórakozás/kultúra	3039	4%	3187	4%	3763	4%	3209
Rendszeres megtakarítás	4957	7%	4324	6%	4544	5%	4607
Egyéb	2236	3%	2921	4%	2500	3%	2590
Összesen	68103	100%	76748	100%	85873	100%	74513

Mindhárom városrészben egy tipikus család havi kiadásai között a legnagyobb tétel a rezszi és az élelmiszer.

Az egyes városrészek kiadási szerkezete az együttes kiadási szerkezethez képest változó. Ezt a megoszlást Makkosháza közelíti meg a legjobban, mivel csak két kiadási csoportban (élelmiszer, egyéb) van 1-1 %-os különbség. Fodor-kert és Odessza az "átlagtól" vett szerkezeti eltérése többnyire ellentétesen alakul. Fodor-kerten iskolára, autóra, és telefonra nagyobb arányban költenek az átlagosnál.

Az átlagos kiadások szerkezeti megoszlása közel azonos a városrészek között, néhány eltérés azonban tapasztalható:

- Fodor-kertben közel átlagosan 3,1-szer annyit költenek iskolára, óvodára, bölcsődére, mint Odesszán, mely annak a megnyilvánulása, hogy Odesszán idősebbek a családok, kevesebb gyerek van.
- A Fodor-kertiek többet költenek gépjármű fenntartásra, mint a többi városrészben, viszont itt a legkisebbek az átlagos törlesztések.
- Az Odesszaiak kiadásai között nagyobb arányban szerepel az élelmiszerekre fordított kiadás

A három városrész közül Odesszán a legkisebb a tipikus rezszi költség, és itt a legnagyobb a megtakarítás, mely nagyrészt annak tudható be, hogy e városrészben magasabb az idősök száma, aránya.

A három városrészt tekintve a havi törlesztő részleteket, bérletekre költött és egyéb tételeket leszámítva minden kiadási tétel esetén Fodor-kertben a legmagasabb az átlagos kiadás.

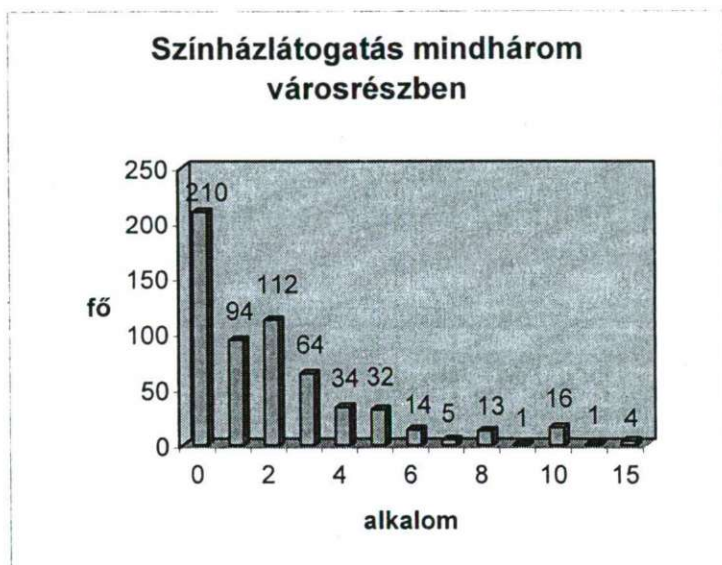
A kiadási oldalhoz természetesen a családoknak valamiféle bevétellel is rendelkezniük kell. A magasabb kiadásokhoz magasabb jövedelmekkel kell rendelkezni, ez alapján arra lehetne következtetni, hogy a Fodor-kerti családok nagyobb együttes jövedelemmel rendelkeznek.

A felmérésben roppant meglepő volt, hogy a családok nincsenek eladósodva, sőt havonta átlagosan 4607 Ft megtakarítással rendelkeznek.

A megkérdezettek többsége (városrészenként 70–75 %) úgy ítéli meg, hogy az adott városrészben lakók életszínvonala hasonló, a többi városrész lakóihoz, viszont minden városrészben a megkérdezettek fele a városrészen belül átlagosan 2–3-szoros szociális különbséget érez a lakók között.

Kulturális érdeklődés, iskolázottság

Színház

A vizsgált családok 28 %-a egyáltalán nem jár színházba. A látogatók között leggyakrabban a két színházi est. Ez a szegedi színházi kulturális lehetőségeket (Nemzeti Színház, Kamara Színház, Szabadtéri Játékok) figyelembe véve negatív eredménynek könyvelhető el, viszont összhangban áll a Szabadtéri Játékokkal kapcsolatban kiadott 2001-es adatokkal, miszerint a látogatók 70 %-a vidékről érkezik, és 68 %-uk visszatérő vendég.⁵ A legfrissebb (2002-es) adatok szerint az előadások látogatottsága átlagosan 80%-os volt. További pozitívum, hogy országosan 1000 lakosra 393, Csongrád megyében 329 színházlátogatás jut, addig a vizsgált lakótelepeken 1000 lakosra 2116 színház látogatás jut.⁶

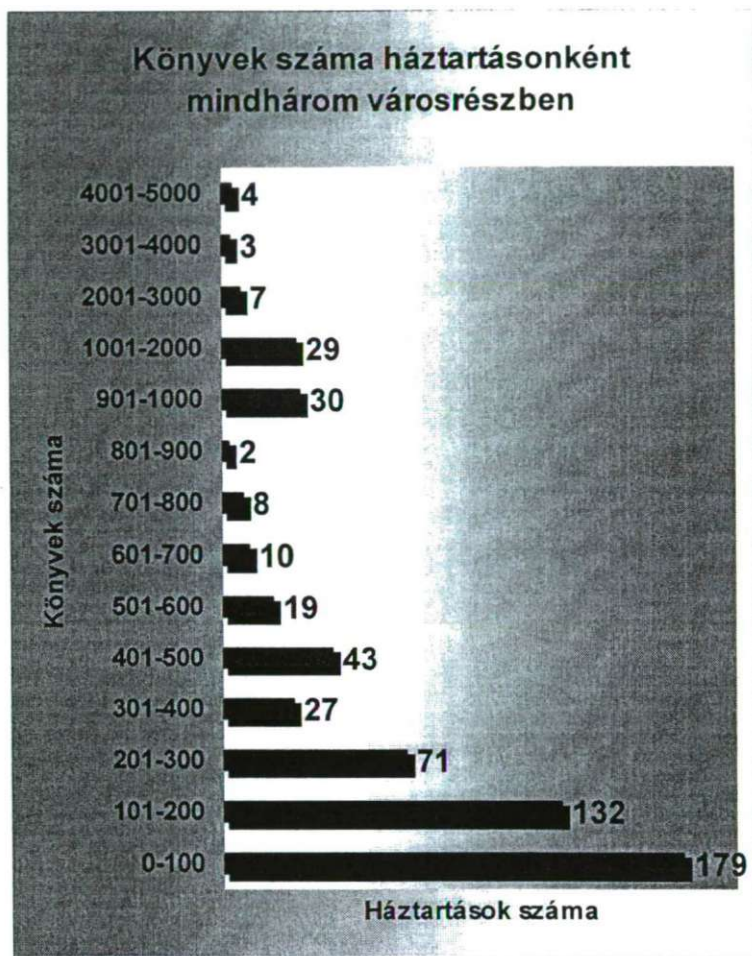
Könyv

A következő grafikon azt mutatja, hogy a háztartások 56 %-a legfeljebb 200 darab könyvet tart otthon. A könyvek száma szignifikáns kapcsolatban áll a férjek, illetve a feleségek iskolai végzettségével: minél magasabb az iskolai végzettség annál több könyvet tartanak otthon. Érdekesként megemlíthjük, hogy egy egyetemi diplomával rendelkező férfi háromszor annyi könyvet tart otthon, mint egy legfeljebb nyolc osztállyal rendelkező. Roppant meglepő volt, hogy nők esetében szakmunkás végzettséggel ren-

⁵ Forrás: <http://www.nemzetiszinhaz.szeged.hu>

⁶ Az országos és a megyei adatot a KSH tette közzé. Ezek az adatok nem tartalmazzák a szabadtéri színház látogatási adatait. A Szegedi Szabadtéri Játékokról elmondottak alapján elmondható, hogy ezt szűrve a szegedi színház látogatási adatok még mindig az országos adatok fölött vannak, és vetekednek a budapesti adatokkal.

delkező nők átlagosan több könyvet (közel annyit, mint egy főiskolai diplomával rendelkező nő) tartanak otthon, mint azon hölgyek, akik csak érettségivel rendelkeznek.

Számítógép

Van-e?	Odessza	Makkosháza	Fodorkert	Összesen
Igen	86	123	36	245
Nem	168	180	49	397
Összesen	254	303	85	642

Számítógép előfordulása mindhárom városrészben

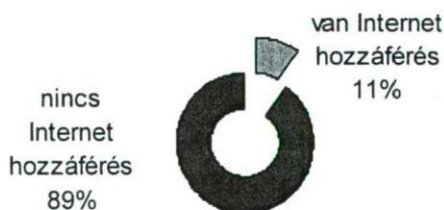

A grafikonról jól látható, hogy a háztartások többségében nincs számítógép. A legnagyobb különbség Odessa városrészben mutatkozik. Szignifikáns kapcsolat mutatkozott a családfenntartók életkora és a számítógéppel rendelkezés között. Érdekességgként megemlítjük, hogy számítógéppel rendelkező családok esetén a férfiak átlagéletkora 41, a feleségek átlagéletkora pedig 38 év volt.

Internet

Van-e?	Odessa	Makkosháza	Fodorkert	Összesen
Igen	22	31	15	68
Nem	229	270	70	569
Összesen	251	301	85	637

Internet elérhetőség mindhárom városrészben

Internet elérhetősége mindhárom lakótelepen a megkérdezettek kb. 10 %-ának van, Fodor-kerten magasabb az Internettel rendelkező háztartások aránya. Az előző grafikonnal egybevetve tehát a számítógéppel rendelkező lakótelepi háztartások átlagosan 25,5

25,5%-ának van Internet hozzáférése, míg Fodor-kerten ez az arány 43 %, a megfigyelt városrészekben együttesen pedig 29 %.

Televízió

1. Első legkedvesebb tv csatorna

	fő	%
Duna tv	23	4
HBO	46	8
MTV 1	48	9
MTV 2	6	1
RTL klub	152	28
TV 2	160	30
TV 3	35	6
Természettudományos adók	45	8
Zeneadók	15	3
egyéb	15	3

2. Második legkedvesebb tv csatorna

	fő	%
Duna tv	27	5
Eurosport	6	1
HBO	24	4
MTV 1	47	8
MTV 2	17	3
RTL	15	3
RTL klub	147	26
TV 2	156	27
TV 3	60	10
Természettudományos adók	45	8
Zeneadók	14	2
Egyéb	15	3

A táblázatokból kiolvasható, hogy a két kereskedelmi adó, a természettudományos adók, és a M1 a legnézettebbek, továbbá – összhangban az országos adatokkal – a kereskedelmi televíziók nézettsége nagyobb a közszolgálati csatornákénál, amelyet harmadik leggyakrabban nézett csatornaként jelöltek meg a megkérdezettek.

Sajtó

Újság	fő
Gyermek és ifjúsági magazinok	28
Egyéb újságok	70
Népszabadság	119
Hobbival kapcsolatos újságok	129
Egyéb hírlapok	133
Tudományos újságok	151
Rádió és tévéújságok	175
Délmagyarország	327
Női magazinok	338

A táblázatból kiolvasható, hogy a női magazinok és a Délmagyarország című helyi napilap a legolvasottabb. Az országos napilapok közül a Népszabadság a legkeresettebb. A helyi napilap erőssége annak tudható be, hogy az embereket környezetük történései is jobban érdeklik a nagyvilág hírei mellett, és ezen igényeket elsősorban egy helyi lap képes kiszolgálni.

A felmérésből az is kiderült, hogy a családok 11 %-a egyáltalán nem járát vagy vásárol rendszeresen valamilyen napi-, illetve hetilapot. A családok 23 %-a 1, 26 %-a 2, 20,5 %-a 3, 12,5 %-a 4, 4 %-a 5, 3 %-a 6 napilapot illetve hetilapot járát vagy vásárol rendszeresen.

Tanulás

a) Családi szerep szerinti megoszlás

	fő
Felnőtt férfi	62
Felnőtt nő	100
Egyéb felnőtt	10
Fiatalkorú gyerek	41
felnőtt korú gyerek	16

b) Felnőtt tanulási formák szerinti megoszlás

	Fő
Informatika	14
Nyelv	46
Felsőfokú	74
Középfokú	11
Egyéb tanfolyam	67
egyéni	20

Legnagyobb arányban a család felnőtt női tagjai vesznek részt valamilyen tanulási formában, azonban ha azt nézzük, hogy a megkérdezett 650 család 9,5 %-ában van olyan felnőtt férfi, és 15 %-ában van olyan felnőtt nő, aki valamilyen képzési formában részt vesz, akkor a tanulásra fordított időre közölt adatokat tekintve azt kapjuk, hogy a család-fenntartók többsége nem fordít képzési formában tanulásra időt. A tanulási formák közül a felsőfokú képzések és a tanfolyamok a legfelkapottabbak.

Nyelvismeret

a) Az idegen nyelvet beszélő családtagok megoszlása

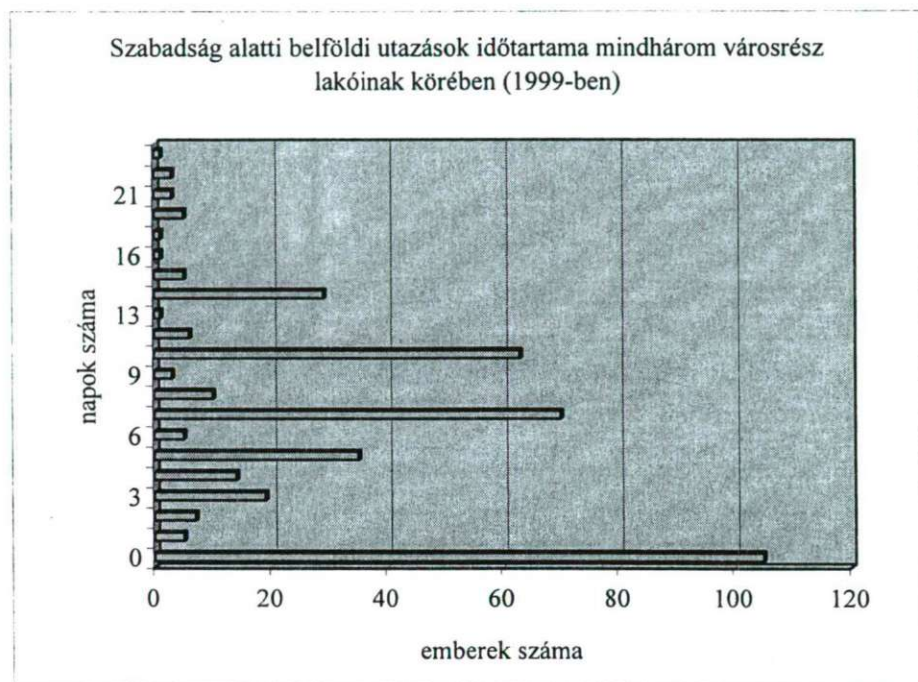
	fő	%
Gyermek	418	46
Férfi	237	25
Nő	237	25
Egyéb	40	4

b) A beszélt idegen nyelvek megoszlása

	fő	%
Angol	383	38
Német	324	33
Francia	73	7
Orosz	97	10
Szerb	29	3
Egyéb	90	9

A családokban a gyermekkorúak beszélnek legnagyobb százalékban idegen nyelvet. A nők és a férfiak megoszlása hasonló. A beszélt nyelvet pedig döntő többségben a német és az angol teszi ki.

Utazás

Mindhárom városrész lakóinál a leggyakoribb az, hogy szabadságukat nem utazással töltik. A külföldi utak nagyon ritkák, aki mégis megengedheti magának, az utazási irodák által szervezett 8–10 napos úton vesz részt. A belföldi utazók között is a már elterjedt turnusok a leggyakoribbak. A felmérés során rákérdeztünk arra, hogy 1997-től kezdve évente mennyi időt nyaraltak belföldön, illetve külföldön a lakók. Kiderült, hogy nagyon kevesen engedhettek meg maguknak külföldi utat. Belföldön is nagyon kevesen nyaraltak, főleg az 1–2 napos kirándulások voltak a gyakoriak.

Szociális és demográfiai változások 1967–2000 között Odessza lakótelepen

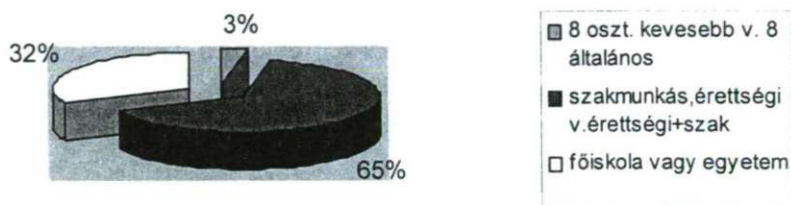
E fejezetben – ahol tehetjük – összevetjük felméréseink adatait a Szelényi – Konrád felmérés Szegedre vonatkozó adataival. Miután az akkori felmérés idején a vizsgált városrészek közül csak Odessza létezett, ezért összehasonlításainkat elsősorban e negyedre tesszük, kivéve, ahol az össz szegedi adatok adóttak. Az összehasonlítás sorrendje a fent említett tanulmány felépítését követi. A grafikonok közül a sötétített háttérű grafikonok a Szelényi – Konrád felmérés adataira vonatkoznak.

Jelenleg Odesszán a diplomás férfi családfenntartók aránya 32 % a családfenntartó férfiakon belül. A korábbi felmérés szerint Odesszán ez az arány 29,5 %, míg Szegeden 7,5 % volt.

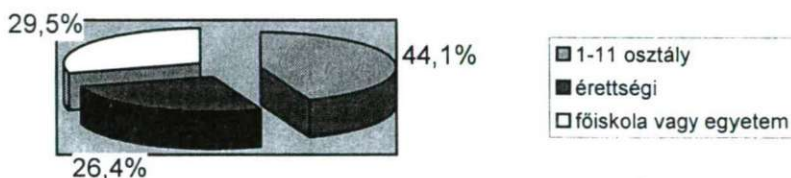
Nők esetében ez jelenleg 35,1 %, míg korábban Odesszán ez az arány 16,4 %, míg Szegeden 3,8 % volt. Arányaiban tekintve az adatokat a családfenntartó nők esetében

nagyobb növekedési arányt tapasztalunk. A diplomások aránya⁷ jelentősen növekedett, köszönhetően annak, hogy egyre szélesebb tömegek előtt nyílt meg a felsőfokú továbbtanulás lehetősége.

Családfenntartó férfiak iskolai végzettsége Odesszán, 2000

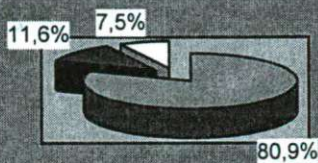

Családfenntartó férfiak iskolai végzettsége Odesszán, 1967

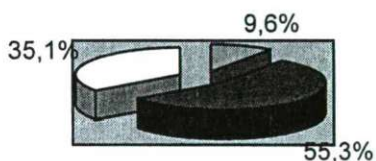
⁷ További végzettségre az eltérő iskola-típusok miatt nem teszünk összehasonlítást.

Családfenntartó férfiak iskolai végzettsége Szegeden 1967

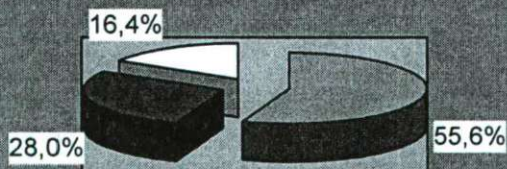
- 1-11 osztály
- érettségi
- főiskola vagy egyetem

Családfenntartó nők iskolai végzettsége Odesszán, 2000

- 8 oszt. kevesebb v. 8 általános
- szakmunkás, érettségi v. érettségi+szak
- főiskola vagy egyetem

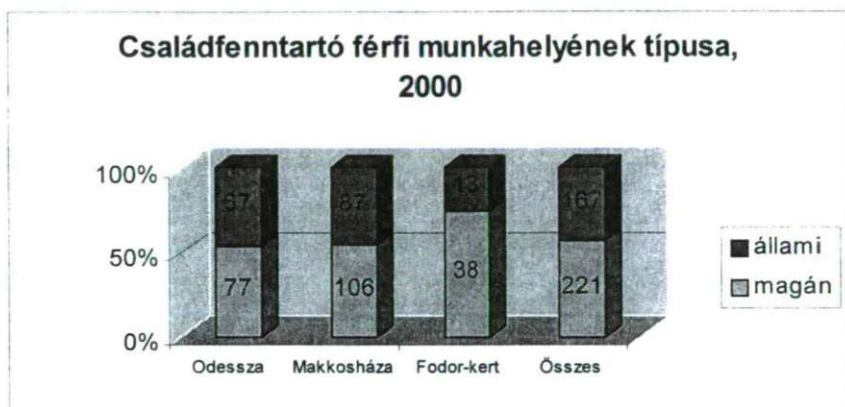
Családfenntartó nők iskolai végzettsége Odesszán 1967

- 1-11 osztály
- 1-11 osztály érettségi
- Főiskola, egyetem

A továbbiakban – ha csak nem jelezzük – Odesszára vonatkozó összehasonlításokat teszünk.

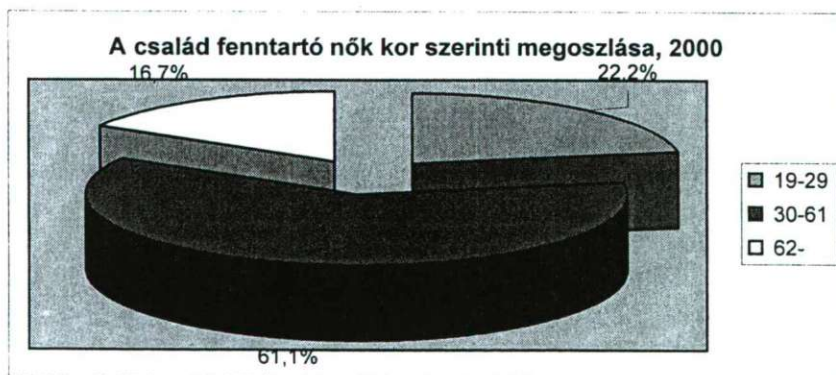
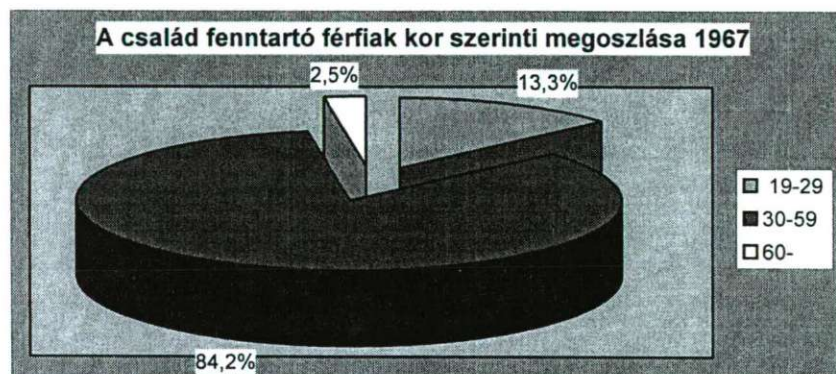
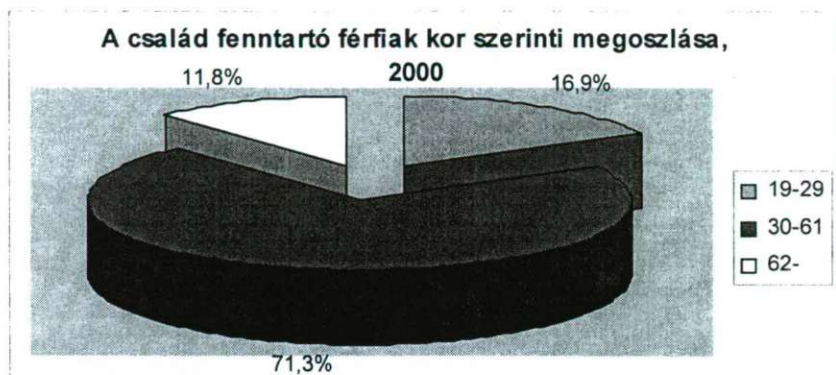
Jelenleg a családfenntartó nők több mint kétszerese dolgozik állami szektorban, mint magán szektorban, férfiak esetében ez az arány 46,5 %, 53,5 % a magán szektor javára. Az 1967-es felmérésben erre vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal, de feltételezhető, hogy a férfiak nagy része átvándorolt a magán szektorba (miután munkahelyük megszűnt és nem tudtak hol elhelyezkedni), míg a nők többsége megmaradt, illetve további állami munkahelyekre igyekezett elhelyezkedni.

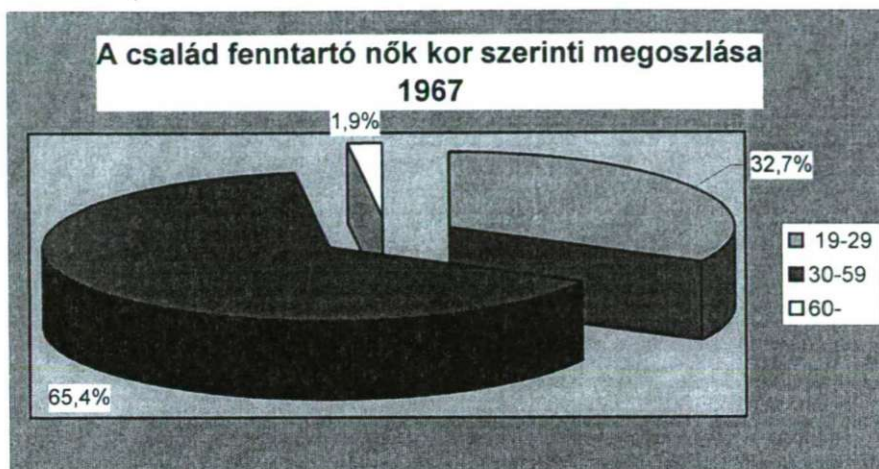

A férfiak és feleségek korösszetételét tekintve eltérő csoportosítást használtunk. A mostani felmérésben fiatal-, közép- és időskorúakat különböztetünk meg (-29 év, 30-61 év, 62- év, a régi felmérésben: -29 30-39 40-49 50-59 60- év). Ami leszűrhető, hogy a 30 év alatti férfiak aránya 17 % az előző felmérés 13,3 %-val. Az idősek (62- év) jelenlegi 11,7 %-os arányában már jelentős változást tapasztalhatunk a korábbi (60 év felettek) 2,5 %-hoz képest.

A 30 év alatti feleségek aránya 22,2 % szemben az előző felmérés 32,7 %-val. Az idősek (62- év) jelenlegi 16,7 %-os arányában is jelentős változást tapasztalhatunk a korábbi (60 év felettek) 1,9 %-hoz képest. Ez is alátámasztja, hogy öregszik Szeged első lakótelepe.

Családfenntartó nők esetén a fiatalok aránya jelentősen csökkent, míg a férfiak esetén mérsékelt emelkedés tapasztalható.

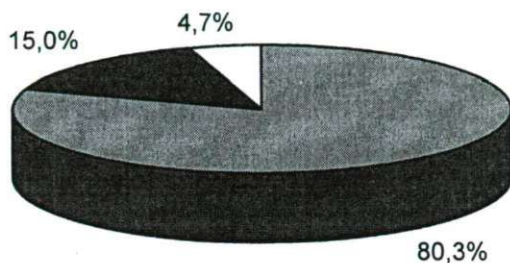

Jelenleg a családok 51 %-a házaspár gyermekkel, 38 %-a gyerek nélkül, és mindössze 11 % a csonka családok aránya. Ezzel szemben a régi felmérés szerint a családok 80,3%-a házaspár gyermekkel, 15 %-a gyerek nélkül, és mindössze 4,7 % a csonka családok aránya.

A lakótelepnek 33 év távlatából való demográfiai adatai azt a következtetést engedik sugallni, hogy demográfiai folyamatai nem előrevivő változásokat mutatnak. Ezeket az összehasonlításokat érdemes lenne ilyen hosszú időskiban az ország más lakótelepein végig vinni, összehasonlítva az országos trendekkel, amelyekből valószínűleg hasonló következtetések vonhatók le.

Családok megoszlása összetétel szerint Odesszán 1967

■ házas párok gyerekekkel ■ házas párok gyerek nélkül □ egy szülő gyerekekkel

A lakásfenntartási költségek a családok összjövedelmének 23 %-át teszik ki. A korábbi felmérésben jövedelem megoszlás szerint vizsgálták e költségeket. Akkor a legalacsonyabb kategóriába (2000 Ft alatt) tartozók az összjövedelmük 23 %-át költötték lakásfenntartásra, a magasabb kategóriákban ennél kisebb arány mutatkozott. Tehát napjainkig e költségek nagyobb mértékben emelkedtek, mint a családok összbevétele, és összevetve a megtakarítási arányokat 1967-ben a családok az összbevételeik nagyobb százalékát tudták megtakarítani.

Nézzük azon tényezőket, melyek alapján valaki elégedett, illetve elégedetlen a lakókörnyezetével, lakásával. A minősítés más jellegű volt, ezért arra nem térünk ki.

Jelenleg pozitív tulajdonság, elsősorban a lakás komfortossága, a környezet biztonságossága, csendessége, nyugodtsága, lakás mérete, állaga. Ezzel szemben 33 éve elsősorban a lakótelep beépítés módjával, közlekedési adottságaival, és társadalmi presztízsével, a lakás tájolásával, beosztásával, és presztízs értékével voltak elégedettek. Érdekes a lakótelep presztízs veszteség zuhanása 33 év múlva. Ma már senki nem tekinti a lakótelepre költözést társadalmi helyzete presztízs javulásának, ellentétben az első lakótelepek akkori megítélésével.

A lakók manapság főleg a lakás méretével (Odesszán átlagosan 52 négyzetméter, szemben az országos átlag 75 négyzetméterével), állagával fekvésével elégedetlenek, míg korábban a levegő por tartalmával, a lakás méretével, műszaki kivitelével, ellátottsággal voltak elégedetlenek. A lakások méretbeli problémáit kezdetben feleltette az, hogy az ekkor bevezetett, új típusú támogatások miatt a fiatalok nagy számban alapítottak családot, és valamilyen lakásmegoldásra volt szükségük, s a legtöbb fiatalnak csak a legolcsóbb megoldás jöhetett számításba. A zsúfolt lakásokra és az építkezési hiányszágokra mindig találtak pozitív válaszokat. A konyhákat például azért nem tervezték nagyobbra, mert úgyis mindenki a közétkeztetésben étkezik majd az elképzelések szerint: a szülők a munkahelyen, a gyerekek az oktatási intézményekben. Hétvégén pedig mindenki „megengedheti” majd magának, hogy a lakótelepeken – a házakhoz hasonló elemekből felépült – olcsó éttermekben ebédeljen. Jelenleg az ellátottságok átlagosan 5

szintű skálán 4-es értéket kaptak. Összességében megállapíthatjuk, hogy akkor sokkal rosszabbak voltak a lakótelepi ellátási viszonyok, amely terén erőteljes javuló elmozdulás történt napjainkra.

Akkoriban a családok 61 %-a nem gondolt lakásváltoztatásra, 24 % lakótelepen belül, 15 % máshova gondolt elköltözésre. Jelenleg az odesszai háztartások 42 %-a akar lakást változtatni, míg 58 %-uk nem. Tehát a lakótelepről való elköltözési szándék erőteljesebbé vált, mivel 1967-ben lakótelepen maradás szándéka összesen 85 %, míg ma-napság csak 58 %.

Irodalomjegyzék

- A népesség és a lakások száma és összetétele. KSH, 1995. 133 p.
- BLACKWELL, JOHN: *Reason & reform: Studies in social policy*. Dublin, IE : Inst. of Public Administration, 1995. 380 p.
- CSERNÁK J.-NÉ: Az első házasságkötések alakulása Magyarországon a II. világháború után. Születési kohorszok házassági táblái. *NKI Közleményei*, 1983/1. 54. sz. 293 p.
- CSIZMADIA ADRIENNE: Lakótelep és társadalmi szegregáció. *Szociológiai Szemle*, 1996. 3–4. szám.
- DE JONG-DOUGLAS, MICHAEL J.: The future of housing estates in the post-socialist cities: the case of 1997. *Földrajzi Értesítő*, 46. évf. 1–2. szám.
- Economic problems of population*. Change London, Oxford University Press, 1953.
- FARKAS E. SÁNDOR: Népszámlálás és folyamatos lakásstatisztika. *Statisztikai Szemle*, 78. évf. (2000) 10–11. szám. 842–853. p.
- KAMARÁS FERENC: Új gyermekvállalási stratégiák. *Demográfia*. 1994. 3–4. szám. 314–328. p.
- M. CASTELLS – F. GOCHARD: *A slumokról*. Monopolville. 1974.
- MADLENA ERZSÉBET – ZOLNAY JÁNOS: „Lakáspolitikai” és közösségi szociális munka. *Esély*, 1992. 4. 85–92. p.
- MAVI VIKTOR: A magán- és családi élet, a lakás és levelezés tiszteletben tartása a strasbourggi szervek gyakorlatának szemszögéből. *Acta Humana. Emberi jogi közlemények*, 5. sz. 1991. 55–76. p.
- Mikrocenzus, 1996: A háztartások lakáskörülményei*. [Közrem. Szücs Zoltán, Gratzl Ferenc stb.] Bp., KSH, 1997. 108 p.
- Mikrocenzus, 1996: A lakások és lakóik*. [Munkatársak: Gratzl Ferenc, Baár Lászlóné et al.] Bp., KSH, 1997. 118 p.
- Népszámlálások lakásadatai*. KSH kiadványok.
- Presser, Harriet B., 1987. Comment, *Population and Development Review*, Below Replacement Fertility in Industrial Societies. A supplement to Vol. 12. 1986. 1987. by The Population Council, 197–200.
- Programme de statistiques courantes du logement et de la construction pour les pays de la région de la CEE/ONU / [publ. par] Commission de Statistique des Nations Unies [etc.]. New York [etc.] : UN, 1994. 52 p.

- Recommendations for the 2000 censuses of population and housing in the ECE region / prep. by the United Nations Economic Commission for Europe and the Statistical Office of the European Communities. New York [etc.] UN, 1998. 85 p.
- Recueil CEE de dispositions modèles de règlement de la construction: Batiments résidentiels / [publ. par] Commission Économique pour l'Europe New York : Nations Unies, 1992. V, 47 p.
- Regional housing and labour markets / Ed. by Manfred M. Fischer, Kenneth J. Button, Peter Nijkamp. Cheltenham Brookfield : Elgar, 1996. XXVIII, 553 p. (Modern Classics in Regional Science; 5.) (Elgar Reference Collection)
- Reproductive Behaviour in Hungary. Springer Publishing Company. New York. 1995.
- Shelter provision and employment generation. Geneva : ILO, 1995. XXII, 249 p.
- Stíbalová, Bela: Mezinárodní srovnání vyvoje bydlení v členských státech Hexagonální iniciativy: 1. Narodni Hospodarstvi 1992. 9. - p. 33–36.
- Stíbalová, Bela: Mezinárodní srovnání vyvoje bydlení v členských státech Hexagonální iniciativy: 2. Narodni Hospodarstvi 1992. 10. - p. 30–32.
- Szabó János: Tömeges lakásépítés és környezet. Magyar Tudomány 1990. 7. - 854–862. p.
- Szelényi Iván: Városi társadalmi egyenlőtlenségek: Tanulmányok. Bp. Akad. K., 1990.
- Szelényi Iván: Városi társadalmi egyenlőtlenségek. Bp., Akadémiai Kiadó, 1990.
- Szelényi Iván – Konrád György: Az új lakótelepek szociológiai problémái. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969.
- Szigeti Ernő: Overview of urbanization and housing in East-Central Europe. Bp. UNCHS (Habitat) Inform. Center for East-Central Europe, 1995 II, 104 p., 13 t.
- Szirmai Viktória: „Új” ökológiai válság: Az újjvárosi társadalmak és az ökológiai problémák. Társadalomkutatás 1992. 4. - p. 14–32.
- Transformation in the East. Transference from the West. International Research Conference in Bp., sept. 7–10. 1993. Housing Conferenc in Hungary.
- Ujj Attila: A lakásgazdaság aktuális kérdései. Építésügyi Szemle 1995. 37. évf. 1. szám.
- Ujj Attila: Lakáspolitikai és energiagazdálkodás 2000-ben. Építésügyi Szemle 2000. 42. évf. 1. szám. p. 18–22.
- Utasi Ágnes: Lakásmód és privatizáció Társadalmi Szemle 1996. 51. évf. 6. szám.
- Vajda Ágnes: Lakáshelyzet. In: Társadalmi riport 1990 (szerk. Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György). p. 131–164.
- Valkovics E.: Stabil populációk és szubpopulációk néhány újonnan feltárt tulajdonságairól. Bp. KSH. NKI Közleménye, 1981. 51. sz. 399. p.
- Wiest, Karin: Die Neubewertung Leipziger Altbauquartiere und Veränderungen des Wohnumilieus: Gesellschaftliche Modernisierung und sozialräumliche Ungleichheiten / Karin Wiest, Leipzig, Institut für Länderkunde, 1997. 159 p. (Beiträge zur Regionalen Geographie ; 43.)
- Wohnen in Linz. Zur Geschichte des Linzer Arbeiterwohnbaues von den Anfängen bis 1945 (Hrsg. von Brigitte Kepplinger) Wien, Köln, Graz. Böhlau, 1989. 257 p. (Kulturstudien : Bibliothek der Kulturgeschichte. Sonderband 5.

ILDIKÓ SZONDI – PÉTER KOVÁCS – BETTINA IDOVKA
THE CONDITIONS OF FAMILIES LIVING IN THE HOUSING
ESTATES OF SZEGED

(Sumamry)

On the basis of the results of the 650-sample representative disquisition in 2000, this work introduces the demographic and cultural characteristics, social circumstances and differences of families of three living spaces of Szeged, Odessza, Makkosháza and Fodor-kert with the support of National Academic Research Project.

This essay, making up for some imperfection, makes demographic comparisons of today's and the 1970's families as well and draws attention to some negative ongoing processes.